SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

ZAMONAVIY O‘ZBEK TILIDA YANGI O‘ZLASHMA SO‘ZLAR VA ULARNING O‘ZBEKCHA MUQOBILLARI MASALASI

Olimjonova Sabrina Jonibek qizi

Samarqand davlat pedagogika instituti Urgut fakulteti

Annotatsiya

Ushbu tezisda raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar ta’sirida zamonaviy o‘zbek tiliga kirib kelayotgan yangi o‘zlashma so‘zlar (o‘zlashma neologizmlar) tahlil qilinadi. Xorijiy tillardan o‘zlashgan ayrim atamalarning o‘zbek tilidagi muqobillarini topish va ularni nutqda o‘rinli qo‘llash masalalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar

o‘zlashma so‘zlar, neologizm, adabiy til me’yorlari, muqobil atamalar, so‘zlashuv nutqi.

Raqamli axborot almashinuvi tezlashgani sari o‘zbek tilining lug‘at boyligi yangi tushunchalar hisobiga kengayib bormoqda. Xususan, internet, ijtimoiy tarmoqlar, axborot texnologiyalari va zamonaviy biznes sohalari orqali kundalik nutqimizga ko‘plab xorijiy (asosan inglizcha) so‘zlar kirib kelmoqda. Bu jarayon til taraqqiyoti uchun tabiiy hol bo‘lsa-da, ayrim hollarda o‘zbek tilida tayyor muqobili mavjud bo‘lgan so‘zlar o‘rniga ham xorijiy atamalarni qo‘llash ortib bormoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — yoshlar nutqi va ommaviy axborot vositalarida faol qo‘llanayotgan yangi o‘zlashma so‘zlarni tahlil qilish hamda ularning o‘zbek adabiy tilidagi maqbul muqobillarini aniqlashdan iborat.

Ijtimoiy tarmoqlar va kundalik muloqot tahlili shuni ko‘rsatadiki, hozirgi kunda kontent, trend, layfhak, chellenj, dedlayn, skrinshot, lokatsiya, brend kabi qator so‘zlar kundalik muloqotning ajralmas qismiga aylangan. Qo‘llanish xususiyatiga ko‘ra ushbu so‘zlarni ikki asosiy guruhga ajratish mumkin:

1. O‘zbek tilida aniq muqobili mavjud bo‘lgan so‘zlar. Masalan, «lokatsiya» o‘rniga manzil yoki joylashuv, «dedlayn» o‘rniga so‘nggi muddat, «kontent» o‘rniga esa kontekstga qarab mazmun, material yoki axborot so‘zlarini bemalol ishlatish mumkin. Bunday o‘rinlarda xorijiy so‘zlarni zaruratsiz ishlatish adabiy nutq sofligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

2. Qisqa muqobili bo‘lmagan yangi tushunchalar. Masalan, «skrinshot» (ekran surati), «layfhak» (foydali maslahat yoki usul) hamda «chellenj» (chorlov, chaqiriq, o‘ziga xos musobaqa) kabi atamalar bir so‘z bilan ifodalanadigan aniq o‘zbekcha ekvivalentga ega emasligi sababli tilda tez o‘zlashmoqda.

Tilshunoslik nuqtai nazaridan, yangi o‘zlashmalarni butunlay rad etish ham, ularni me’yorsiz qabul qilish ham to‘g‘ri emas. Xorijiy so‘zlar faqat tilda aynan shu tushunchani ifodalovchi so‘z bo‘lmagan taqdirda qabul qilinishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o‘zbek tilida o‘zlashma so‘zlar oqimini tartibga solish uchun ommaviy axborot vositalari, blogerlar va ta’lim muassasalarida o‘zbekcha muqobil atamalarni faol targ‘ib qilish lozim. Yangi kirib kelayotgan atamalarning o‘zbekcha muqobillarini o‘z vaqtida ishlab chiqish va izohli lug‘atlarga kiritib borish ona tilimizning sofligini saqlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mengliyev B. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2018.

2. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildlik. – Toshkent: «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2006–2008.